

Những Vụ Án Hoa Lan

Đầu năm 2004, trong bài “[Những Cây Lan Đắt Giá](#)” chúng tôi đã trình bày về cây *Phragmipedium kovachii*, khi đó đang ở thời kỳ xét xử, nay xin tường thuật lại như sau.

Ngày 16 tháng 1 năm 2004, hãng thông tấn Associated Press loan truyền đi một vụ nhập cảnh hoa lan trái phép; nhưng James Michael Kovachi, một cư dân tại Goldvein, Virginia, không chịu nhận tội kể trên, vì ông ta có đủ giấy tờ và đã được quan thuế Miami kiểm nhận. Theo AP, nếu tội danh được thành lập Kovachi có thể bị án 5 năm tù và \$350,000 phạt vạ. Tiếp theo sau là các nhật báo lớn như New York Times, Washington Post, Houton Chronicle, Miami tribune v.v... thì nhau viết về tin này.

Thực ra từ đầu năm 2002, những người trong giới yêu chuộng hoa lan trên thế giới đã được biết những tin về một giống lan mới lạ và không ai rõ tên cây lan này là gì: hoa to lớn khác thường và màu màu sắc đẹp đẽ. Có người rao giá bán từ \$1,000 cho đến \$10,000 một cây.

Nguyên do vào khoảng từ đầu năm 2001, Faustino Medina, một nông dân tại El Progreso, thuộc vùng núi Andes phía đông bắc Peru, tìm thấy một giống lan lạ thường. Anh ta mang ra dọc đường gạ bán cho các tài xế lái xe vận tải và du khách qua đường với giá chưa đến một Mỹ kim một cây. Tháng 5 năm 2002, Kovachi mua được 3 cây còn sót lại với giá \$3.60. Ông ta giao 2 cây cho người bạn ở Peru để nuôi hộ và mang 1 cây về Hoa Kỳ. Sau đó mang cây đến vườn thảo mộc Marie Selby ở Sarasota, Florida, để xin nhận dạng là loại lan gì? Tại đây, Kovachi đã gặp tiến sĩ Wesley E. Higgins, trưởng nhóm nhận diện hoa lan, và yêu cầu dùng tên ông ta đặt cho cây lan mới lạ này.

Ngày 12 tháng 6 năm 2002, vườn thảo mộc Marie Selby phổ biến một bộ cáo về cây lan mới lạ: *Phramipedium kovachii*.

Cây lan này đặc biệt có một hay hai bông hoa màu tím hồng rất lớn, chiều ngang tới 15 cm hay 6” hay là khuôn khổ của tờ 20 Mỹ kim, nhưng chỉ có mười ngày là hoa đã tàn. Cũng vì bản công bố này mà nhà chức trách Hoa Kỳ mới biết và đưa ông Kovach và vườn cây Marie Selby ra tòa vì toàn bộ loại nữ hài *Phragmipedium* đã được liệt kê trong bảng số 1 gồm những cây lan cấm xuất nhập cảnh bởi Công Ước Quốc Tế Bảo Vệ Các Giống Hiếm Quý, Convention on Internatinal Trade in Endangered Species (CITIES).

Kovachi trước khi sang Peru đã xin giấy phép nhập cảnh một số lan rừng. Ông ta đã được quan thuế tại Miami cho phép nhập cảnh với 300 cây lan mang theo. Vườn thảo mộc Marie Selby tại Sarasota là một tổ chức bất vụ lợi, với diện tích khoảng 110 mẫu nuôi trồng, nghiên cứu đủ loại cây cỏ trên thế giới, cũng là nơi có nhiều du khách tới thăm và được nhiều nhà hảo tâm tặng đỡ hàng năm một số tiền khá lớn. Khi tên cây lan được chính thức công bố, tiến sĩ Eric Christensen, một nhân viên cũ của vườn Marie Selby đã phản đối kịch liệt và nhà chức trách đã lập biên bản và đưa nội vụ ra tòa.

Thực ra cây lan này không mang tên Kovachii. Trong nguyệt san Orchids số tháng 7 năm 2002, có đăng bài khảo cứu của nhà thực vật học Eric Christensen về cây lan này nhưng lại mang tên *Phramipedium peruvianum*. Mặc dầu tiến sĩ Eric Christenson đã đưa bản thảo cho Hội Hoa Lan Hoa Kỳ xem xét từ mấy tháng trước nhưng mãi tháng 7 mới ấn hành. Trong khi đó vườn lan Shelby lại công bố kết quả vào tháng 6 và dùng tên ông Kovach đặt tên cho cây này trước khi Hội Hoa Lan Hoa Kỳ chính thức thông báo.

Chiếu theo điều lệ đặt tên cho cây cỏ là căn cứ vào ngày công bố, cho nên cây lan này chính thức mang tên *Phragmipedilum kovachii*, tên người mang lậu và tên *Phragmipedium peruvianum* chỉ được coi là đồng danh.

Hai tháng sau khi vườn cây Maie Selby công bố, nhà chức trách Hoa Kỳ đã khám xét nhà của Kovach và vườn Marie Selby sau đã buộc tội như sau:

Kovachi:

1. Nhập cảng lậu không giấy phép của bộ Canh Nông.
2. Không có giấy phép của CITIES.

Maries Selby:

1. Tàng trữ cây cấm nhập cảng.
2. Xuất cảng trái phép, bởi vì sau khi giảo nghiệm cây lan đã chết nên vườn cây gửi đi Peru để kiểm chứng mà không xin giấy phép.

Khi ra tòa, số tiền trả cho luật sư tốn kém gần triệu đồng trong khi ngân sách của vườn cây chỉ trên 3 triệu, cho nên vườn cây Selby đành nhận tội và chỉ bị phạt vạ \$5,000, 3 năm án treo và phải đăng nội vụ trên báo để làm gương cho những người khác. Tiến sĩ Wesley Higgins bị phạt vạ \$2,000 với 2 năm tù treo và 6 tháng quản chế tại gia. Sau đó Meg Lowman, Giám đốc vườn cây bị ngưng chức và tiếp theo 8 nhân viên trong hội đồng quản trị bị sa thải và từ nhiệm. Vườn cây gửi đã kiến nghị cho Hội Đồng Quốc Tế tại Vienna, Austria, để xin đổi lại tên cây lan.

Trong khi tòa đang xét xử, một phái đoàn gồm nhiều thành phần đã được bác sĩ Iaisas Rolando, một người yêu chuộng hoa lan tại Peru, hướng dẫn đi thăm khu vực có cây lan *Phrgmipedium kovachii* mọc. Giáo sư Harold Koopowitz, Giám đốc Thảo mộc viên trường đại học UCI, đã tham dự và viết bài tường thuật trong đặc San Orchid Digest số 67 năm 2003.

Chỉ vài tuần sau khi bài viết được loan ra, cả khu vực kể trên bị những con buôn và những người lợi dụng vơ vét không còn một cây. Trường hợp tương tự đã xảy ra tại Việt Nam, sau khi giáo sư Leonid Averyanov tường thuật về cây *Paphiopedilum helenae* và cây *Paphiopedilum vietnamense*, toàn bộ khu vực đã bị lùng sục không những cây lan mà cho đến những cây bị nghi ngờ là lan cũng chẳng còn.

Paph. vietnamense

Lee More, một nhà trồng lan tại Peru, đã viết:

“Khi trở về khách sạn vào giờ ăn trưa, tôi rất kinh ngạc thấy một chiếc xe vận tải nhỏ đậu ngoài cửa. Trên xe có 7 chiếc bao trước kia đựng gạo và cà phê chứa cả trăm cây Phragmipedium kovachii. Những cây thật lớn, tôi chưa bao giờ thấy những cây lớn đến như vậy. Lá dài chừng 50-60 phân, thò hẳn ra ngoài bao như không cần phải che giấu. Vợ tôi thấy Fastino Medina là cà ở trong khách sạn tìm kiếm khách mua lan.

Tôi được biết rằng vài tuần sau khi sau khi phái đoàn thăm viếng, một chiếc trực thăng đáp xuống khu vực và chở theo khá nhiều bao bố. Vào khoảng đầu tháng 9, người bạn của tôi có đến khu mà ông Koopowitz đã đến. Tất cả đều bị bóc nhãn chỉ còn sót lại 2 cây trên vách núi cheo leo. Tôi cũng gặp người tài xế xe taxi đã chở Michael Kovachi đến El Progreso, hẳn ta gạ bán một số cây cho tôi với giá \$200 nhưng tôi từ chối và sau đó anh ta đã bán cho mấy con buôn ở Lima và Ecuador.”

Tổng hợp các tin, người ta biết rằng Faustino tìm thấy 2 địa điểm có lan và một nông dân là Juan cũng tìm thấy ở 2 địa điểm khác, nhưng tất cả đều bị vét sạch trong một thời gian ngắn.

Trong khi vụ án Kovachi chưa kết thúc, một vụ khác đã xảy ra. Vào tháng 4 năm 2004, Manuel Arias Silva, quốc tịch Peru, đã khai man và mang vào phi trường Miami một số hoa lan thuộc loại Phragmipedium. Với tội trạng này, Arias có thể bị phạt tù đến 5 năm và \$250,000 cho mỗi tội. Đồng lõa với Arias là George Norris, cư ngụ tại Spring, Texas. Theo cáo trạng, từ tháng giêng năm 1999 cho đến tháng 10 năm 2003, Arias đã 3 lần gửi cho George một số lan khá lớn. Riêng trong chuyến tháng 2 năm 2003, Arias đã gửi 1145 cây, đã có 490 cây không được phép xuất cảng. Nhà chức trách Peru chỉ cho phép Arias xuất cảng những cây lan nguyên giống (species), được nhân giống bằng phương pháp nhân tạo (artificially propagated), nhưng Arias đã dùng tên giả trong giấy phép để ngụy trang cho các cây bị cấm rồi cho Norris một ký hiệu để nhận dạng.

Kết quả, Arias Silva bị 21 tháng tù ở, 3 năm tù treo và \$5,000 phạt vạ, George Norris bị 17 tháng tù ở và 2 năm án treo. Tổng số lan bị tịch thu trị giá trên \$45,000.

Theo luật lệ hiện hành tội mang lậu giống thú hay cây cỏ được bảo vệ là một trọng tội và tàng trữ những thứ này chỉ là một khinh tội. Nhưng một khinh tội về trường hợp này cũng sẽ bị tù giam tối đa là một năm và \$100,000 phạt vạ. Sau khi điều tra nhà chức trách thấy Kovachi có xin đủ giấy phép xuất nhập cảng và điều đáng chú ý là chính nhà chức trách Peru và quan thuế Hoa Kỳ đều không biết cây lan đó tên là gì, hơn nữa quan thuế tại Miami đã chấp thuận cho qua, như vậy không thể bị buộc vào tội nhập cảnh lậu hay không xin phép được. Mặt khác, Kovachi đã nhìn nhận sự sai trái của mình, cho nên ngày 1 tháng 11 năm 2004, sau 4 tiếng đồng hồ luận tội, tòa án Tampa, Florida đã tuyên án Kovach 2 năm tù treo, cấm xuất ngoại, cưỡng bách thử nghiệm ma túy và \$1,000 phạt vạ.

Không biết cái tên Kovachi có lưu danh vĩnh viễn trong lịch sử hoa lan hay không? Lấy tên một người nhập cảnh cây trái phép đặt cho cây là một điều bất xứng, không ổn chút nào cả, nhưng điều lệ là như vậy, không biết tổ chức quốc tế đặt tên hoa lan sẽ quyết định ra sao.

Theo tin mới nhất, ông Roddy Gabelm Trưởng Khối Khoa học của sở Bảo Vệ cá, thú hoang dã Hoa Kỳ (Fish and Wildlife Authority) cho biết rằng hiệp hội quốc tế CITIES Hoa Kỳ và Peru đã đồng ý đề xuất nhập cảng những cây con được cấy giống trong những chai (Flask). Ông cũng nhấn mạnh rằng người nào muốn nhập cảng phải giữ đủ giấy tờ chứng minh hợp lệ để tránh mọi chuyện phiền phức.

Đó là câu chuyện năm trước, nay đã đến hồi kết cục, vậy xin tóm lược lại như sau để những vị nào muốn về quê hương nhập lậu vài cây lan nhà được rõ. Cũng xin nói thêm là trong bài phỏng vấn gần đây dành cho báo Lao Động trong nước, nhà thực vật học người Nga đã trên 30 năm nghiên cứu về hoa lan của Việt Nam, giáo sư Leonid Averyanov thú nhận rằng những cây lan đặc hữu (endemic) hiếm quý của Việt Nam đã gần như tuyệt chủng trên quê hương của mình vì nạn vơ vét lan bán ra ngoại quốc với giá rẻ mạt. Nhưng những cây lan này lại đang được nuôi trồng để thụ phấn, gieo hạt hay cấy mô tại Hoa Kỳ, Nhật Bản và Đức. Trong tương lai gần đây sẽ được tung ra ào ạt trên thị trường quốc tế, như trường hợp cây lan nữ hài *Paphiopedilum delenatii*, đặc hữu của Việt Nam giá bán ở bên nhà khoảng \$100 USD mà tìm đồ con mắt mới thấy. Ngay tại đây, Paphanatic bán ra chỉ có \$10-15 USD một cây, như vậy, tội gì về mua cho khổ công rồi lại bị rắc rối với pháp luật.

Placentia 3/2005
BÙI XUÂN ĐÁNG